https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Olmaliq davlat texnika instituti Ilmiy-tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo‘limi muhandisi

Mamasharipova Mohiya Meliboy qizi

ERKIN VOHIDOV DOSTONLARIDA OZODLIK G‘OYASINING BADIIY-FALSAFIY TALQINI

Annotatsiya. Mazkur maqolada taniqli o‘zbek shoiri Erkin Vohidov dostonlarida ozodlik mavzusining badiiy-falsafiy talqini tahlil qilinadi. Shoir ijodida ozodlik tushunchasining ma’naviy, ijtimoiy va milliy mazmuni ochib beriladi. Dostonlarda ozodlik g‘oyasining lirik qahramon, ramziy obrazlar, tarixiy xotira va fuqarolik pafosi orqali ifodalanishi misollar asosida yoritiladi. Tadqiqot natijasida Erkin Vohidov dostonlari milliy ongni uyg‘otuvchi, ma’naviy erkinlikni targ‘ib qiluvchi muhim adabiy manba ekanligi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: Erkin Vohidov, doston, ozodlik, ma’naviy erkinlik, milliy ong, lirik qahramon.

Engineer at the Department of Research, Innovations, and Training of Scientific and Pedagogical Personnel, Almalyk State Technical Institute — Mamasharipova Mohiya Meliboy qizi

Abstract. This article analyzes the artistic and philosophical interpretation of the theme of freedom in the epic poems of the prominent Uzbek poet Erkin Vohidov. The spiritual, social, and national dimensions of the concept of freedom in the poet’s works are revealed. The article examines how the idea of freedom is expressed through the lyrical hero, symbolic imagery, historical memory, and civic pathos in the epics, supported by illustrative examples. The study substantiates that Erkin Vohidov’s epic poems serve as an important literary source that awakens national consciousness and promotes spiritual freedom.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Keywords: Erkin Vohidov, epic poem, freedom, spiritual freedom, national consciousness, lyrical hero.

XX asr o‘zbek adabiyoti taraqqiyotida Erkin Vohidov ijodi alohida o‘rin tutadi. Shoir she’riyati va dostonlari mazmunan teranligi, fuqarolik pozitsiyasining aniqligi, milliy va umuminsoniy g‘oyalarning uyg‘unligi bilan ajralib turadi. Uning ijodida ozodlik mavzusi yetakchi g‘oyaviy yo‘nalishlardan biri bo‘lib, bu tushuncha faqat siyosiy mustaqillik bilan emas, balki inson ruhining, tafakkurining va vijdonining erkinligi bilan bog‘liq holda talqin etiladi.

Bu dunyoning

Quvonchi kam,

Dardu g‘ami — ziyoda,

Ammo g‘amdan qochmoqning ham

Tadbiri ko‘p dunyoda.

Kimning dildosh

Bor ulfati,

Dardin unga to‘kadi.

Yolg‘izlarning bor kulfati

Dil tubiga cho‘kadi.

Erkin Vohidov dostonlarida ozodlik g‘oyasi shoirning tarixiy xotira, milliy o‘zlik va zamonaviy ijtimoiy muammolar haqidagi mushohadalari bilan uyg‘unlashib ketadi. Shu bois mazkur mavzuni dostonlar misolida tahlil qilish shoir ijodining g‘oyaviy-estetik mohiyatini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Erkin Vohidov uchun ozodlik — bu avvalo insonning ichki erkinligidir. Shoir dostonlarida insonni qullikka soluvchi omillar sifatida jaholat, qo‘rquv, loqaydlik

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

va soxta itoatkorlik qoralanadi. Ozodlik esa haqiqatni anglash, adolatni himoya qilish va vijdon oldida halol bo‘lish bilan bog‘lanadi.

Shoir dostonlarida tez-tez uchraydigan falsafiy mushohadalar ozodlikni hayot mazmuni sifatida talqin etadi. Lirik qahramon ko‘pincha jamiyatdagi adolatsizliklarga qarshi ichki isyon holatida tasvirlanadi. Bu isyon ochiq siyosiy shiorlar orqali emas, balki teran badiiy obrazlar va ramziy ifodalar orqali beriladi.

Bu — shoirning dilin ezgan

Istibdodning dardidir.

Yurakdan qon bo‘lib sizgan

Iste’dodning dardidir.

To‘lg‘orida bu alamning

Tanho ingroq — xonish bor.

Abadiyat

Jaxannamning

Otashida yonish bor.

Masalan, dostonlarda uchraydigan “zanjir”, “qafas”, “sukut”, “soya” kabi obrazlar insonning ruhiy qaramligini ifodalaydi. Ularning qarama-qarshisi sifatida “nur”, “tong”, “parvoz”, “so‘z” obrazlari ozodlik ramzi bo‘lib xizmat qiladi. Shoir dostonlaridagi lirik qahramon ko‘pincha fikran uyg‘oq, vijdonan bedor shaxs sifatida gavdalanadi. U jamiyatdagi mavjud tartib-qoidalarga so‘zsiz bo‘ysunmaydi, balki ularni tafakkur tarozisida o‘lchaydi. Bu holat ozodlik mavzusining shaxsiy (individial) qirrasi bilan bog‘liqdir.

Lirik qahramonning ichki monologlari, savollari va e’tirozlari orqali shoir insonning ozodlikka bo‘lgan ehtiyojini ko‘rsatadi. Qahramon ko‘pincha

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

yolg‘izlikda bo‘lsa-da, u haqiqatdan voz kechmaydi. Bu jihat Erkin Vohidov dostonlaridagi ozodlik g‘oyasini romantik emas, balki axloqiy zarurat sifatida talqin etilishiga olib keladi.

Erkin Vohidov dostonlarida ma’naviy ozodlik masalasi markaziy o‘rin tutadi. Shoir uchun eng og‘ir qullik — bu vijdonning kishanlanishidir. Agar inson o‘z vijdoniga zid yashasa, u tashqi tomondan erkin bo‘lsa ham, aslida qullikda bo‘ladi. Dostonlarda ko‘pincha soxta shiorlar, ikkiyuzlamachilik, laganbardorlik keskin tanqid qilinadi. Shoir bunday illatlarni jamiyat taraqqiyotiga to‘sqinlik qiluvchi omil sifatida baholaydi. Ozodlik esa faqat rostgo‘ylik va jasorat orqali qo‘lga kiritilishi ta’kidlanadi. Misol tariqasida, shoir dostonlarida haqiqatni aytgan, lekin buning evaziga jabr ko‘rgan obrazlar uchraydi. Bu obrazlar orqali shoir o‘quvchini ozodlikning qimmatli, ammo mashaqqatli yo‘l ekaniga ishontiradi.

Shu oftobu

Ming bir ohang,

Ming bir rangli bu dunyo

Senikidir,

Hayot esang,

Hayot esaig avvalo.

Ham shavq bilan,

Ham dard bilan

O’tar ekan bu damlar.

Omon bo‘lsin

Sen anglagan,

Seni anglar odamlar.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Erkin Vohidov dostonlarida ozodlik mavzusi ko‘pincha millat taqdiri bilan bog‘lanadi. Shoir tarixga murojaat etar ekan, xalq boshidan kechirgan zulm va sinovlarni esga oladi. Bu esa o‘tmishni ideallashtirish emas, balki undan saboq chiqarishga xizmat qiladi. Tarixiy obrazlar va umumlashma timsollar orqali shoir millatning ozodlik yo‘lidagi kurashini ifodalaydi. Bunday dostonlarda ozodlik — avloddan avlodga o‘tib kelayotgan orzu sifatida talqin etiladi. Shoir milliy ozodlikni til, madaniyat, urf-odat va tarixiy xotirani asrash bilan chambarchas bog‘laydi.

Bu jihatdan Erkin Vohidov dostonlari milliy ongni uyg‘otuvchi kuchli badiiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Erkin Vohidov ijodida so‘z alohida qadrlanadi. Dostonlarda so‘z — ozodlikning eng muhim quroli sifatida namoyon bo‘ladi. Shoir nazarida, so‘z erkin bo‘lmasa, jamiyat ham erkin bo‘la olmaydi.

Dostonlarda shoirning shoirlik mas’uliyati, ijodkorning jamiyat oldidagi burchi haqida teran fikrlar ilgari suriladi. So‘z orqali haqiqatni aytish — bu jasorat, sukut saqlash esa ma’naviy qullik belgisi sifatida baholanadi. Bu g‘oya Erkin Vohidov dostonlarida fuqarolik pafosining kuchli bo‘lishiga sabab bo‘lgan muhim omillardan biridir.

Shoir dostonlarida ramziy obrazlar ozodlik g‘oyasini chuqurroq ochishga xizmat qiladi. Qush, yo‘l, tong, dengiz kabi obrazlar ozodlik va cheksizlik timsoli sifatida qo‘llanadi. Qafas, tun, devor kabi obrazlar esa qaramlik va cheklanishni ifodalaydi. Bu ramzlar orqali shoir ozodlikni nafaqat ijtimoiy, balki kosmik va falsafiy darajada talqin qiladi. Insonning ozodlikka intilishi butun borliq qonuniyatlari bilan uyg‘un holda ko‘rsatiladi.

Bugungi globallashuv sharoitida Erkin Vohidov dostonlarida ilgari surilgan ozodlik g‘oyalari o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Aksincha, ma’naviy tahdidlar kuchaygan bir davrda bu asarlar yosh avlodni erkin fikrlashga, milliy qadriyatlarga

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

sodiq bo‘lishga undaydi. Shoir dostonlari o‘quvchini faqat o‘tmish haqida o‘ylashga emas, balki bugungi kun uchun ham mas’uliyat his qilishga chorlaydi. Ozodlik g‘oyasi bu yerda faol fuqarolik pozitsiyasi bilan uyg‘unlashadi.

Xulosa qilib aytganda, Erkin Vohidov dostonlarida ozodlik mavzusi markaziy g‘oyaviy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Shoir ozodlikni inson va millat hayotining eng oliy qadriyati sifatida talqin etib, uni ma’naviy yetuklik, vijdon erki va tarixiy xotira bilan bog‘laydi. Dostonlarda ozodlik g‘oyasi badiiy obrazlar, ramzlar va falsafiy mushohadalar orqali chuqur va ta’sirchan ifodalanadi.

Erkin Vohidov dostonlari bugungi o‘quvchi uchun ham ma’naviy yo‘lko‘rsatkich bo‘lib, insonni erkin fikrlashga, haqiqatni himoya qilishga va milliy o‘zligini anglashga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vohidov E. Tanlangan asarlar – Toshkent: “Sharq”. 2016
2. https://kh-davron.uz/kutubxona/uzbek/erkin-vohidov-ruhlar-isyoni-doston.html
3. Sabirova Z. “Zamonaviy o‘zbek she’riyatida yangilanish tamoyillari”- DOI: 10.36078/1733292206